

ISSN 2474-9397

Scientific Journal * Multidisciplinary Approach

**American Journal
of Fundamental,
Applied & Experimental
Research**

2016 / 2 (2)

**Initiated by
Ukraine and Ukrainians Abroad Not-for-profit Corporation
New York NY, USA**

Scientific Journal
*
Multidisciplinary Approach

American Journal of Fundamental, Applied & Experimental Research

2016 / 2 (2)

Initiated by Ukraine and Ukrainians Abroad Not-for-profit Corporation
New York NY, USA, 2016

Scientific journal «American Journal of Fundamental, Applied & Experimental Research» is a peer reviewed open access journal, which is co-published in the USA.

The main principle of the journal is to promote communication among scientists from different countries worldwide.

The main research areas are as follows: Biological Sciences; Historical Sciences; Economic Sciences; Philosophical Sciences; Philological Sciences; Jurisprudence; Pedagogical Sciences; Medical Sciences; Psychological Sciences; Social Sciences; Political Science; Governance; Cultural Studies; Social Communication; Cross-Sectoral Research. The journal is published quarterly in two languages: English; Ukrainian.

Published and distributed by:

UKRAINE AND UKRAINIANS ABROAD INC. DOS ID #: 4905826 Initial DOS Filing Date: MARCH 02, 2016
 County: NEW YORK Jurisdiction: NEW YORK Entity Type: DOMESTIC NOT-FOR-PROFIT CORPORATION
 Current Entity Status: ACTIVE

Entity Address Information DOS Process:

NADIYA BURMAKA
 170 WEST 82 STREET
 NEW YORK, NEW YORK, 10024

Editor in Chief:

Burmaka N. – Ph.D. in Psychology, Professor at the International Academy of Sobriety, Full Member of EuANH (Scotland, UK), Honorary member of East European Scientific Analytics Federation of International Academy of Science and Higher Education (London, UK), Ukraine and Ukrainians Abroad Not-for-profit Corporation.

Chief Scientific Editor:

Maksymenko S. – Dr. Sc. in Psychology, Professor, Academician of NAPS of Ukraine, Academician EANS (Germany), G.S. Kostyuk Institute of Psychology of NAPS of Ukraine.

Executive Secretary:

Lunov V. – Ph.D. in Psychology, Professor, Full Member of EuANH (Scotland, UK), G.S. Kostyuk Institute of Psychology of NAPS of Ukraine.

Editorial / Expert's Board

Chiladze G. – Doctor of Law, Doctor of Economics, Professor, National Research Analytics Federation, Georgia.

Dubaseniuk O. – Dr. Sc. in Pedagogy, Professor, Zhytomir Ivan Franko State University, Ukraine.

Gryganskyi A. – Ph.D. in Biology, Duke University, Durham, USA.

Gryganska I. – Ph.D. in Psychology, Kyiv Medical University of UAFM, Ukraine.

Hlyva Ye. – Ph.D. in Psychology, Foreign Member of NAPS Ukraine, Professor (Australia).

Iserman R. – Honorary Dr. Sc. in Political Psychology. Full Member of EuANH (Scotland, UK), Family Health International Not-for-profit Corporation, USA.

Kalashnik I. – Ph.D. in Psychology, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine.

Kocharian O. – Dr. in Psychology, Professor, V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine.

Lantukh V. – Dr. Sc. in History, Professor, Kramatorsk Institute of Economics and Humanities, Ukraine.

Mamedov Z. – Dr. Sc. in Biology, Professor, A.I. Karaev Institute of Physiology of Azerbaijan National Academy of Sciences, Azerbaijan.

Mykhaylov B. – Dr. Sc. in Medicine, Professor, Kharkiv Medical Academy of Postgraduate Education, Ukraine.

Pritts A. – Dr. in Psychology and Pedagogy, Professor, Psychotherapy and Psychoanalysis Institute in Vienna, Austria.

Sosin I. – Dr. Sc. in Medicine, Professor, Kharkiv Medical Academy of Postgraduate Education, Ukraine.

Tovstyk V. – Ph.D. in Philosophy, Professor, Academician of the New York Academy of Sciences (USA).

Tsekhmister Ya. – Dr. Sc. in Pedagogy, Professor, Full Member of EuANH (Scotland, UK), O.O. Bogomolets National Medical University, Ukraine.

Yatsenko T. – Dr.Sc. in Psychology, Professor, Academician of NAPS of Ukraine Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine.

Yatsenko V. – Dr. Sc. in Medicine, Professor, National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute", Ukraine.

Editors / Reviewers:

Balabanova L. – Dr. Sc. in Psychology, Professor, National University of Civil Protection, Ukraine.

Ball G. – Dr.Sc. in Psychology, Professor, Corresponding member of NAPS of Ukraine, G.S. Kostyuk Institute of Psychology of NAPS of Ukraine, Ukraine.

Chepeleva N. – Dr. Sc. in Psychology, Professor, Academician of NAPS of Ukraine, G.S. Kostyuk Institute of Psychology of NAPS of Ukraine, Ukraine.

Chernavska T. – Dr. Sc. in Psychology, Professor, Odessa I.I. Mechnikov National University, Ukraine.

Danylyuk I. – Dr. Sc. in Psychology, Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine.

Hall A. – Honorary Dr. Sc. in Political Psychology in Psychology of Management, USA.

Hovorun T. – Dr. Sc. in Psychology, Professor, John Paul II Catholic University of Lublin, Poland.

Hulbs O. – Dr. Sc. in Psychology, Professor, Kramatorsk Institute of Economics and Humanities, Ukraine.

Ivaschenko Yu. – Ph.D., in Physical and Math. Sciences (Ukraine).

Kireyeva Z. – Dr. Sc. in Psychology, Professor, Odessa I.I. Mechnikov National University, Ukraine.

Kokun O. – Dr.Sc. in Psychology, Professor, G.S. Kostyuk Institute of Psychology of NAPS of Ukraine, Ukraine.

Malecha A. – Ph.D. in Psychology, Professor, Uniwersytet Szczeciński, Poland.

Markova M. – M.D., Ph.D. Professor, Kharkiv Medical Academy Of Postgraduate Education, Ukraine.

Miroshnyk O. – Ph.D. in Philology, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine.

Moliako V. – Dr.Sc. in Psychology, Professor, Academician of NAPS of Ukraine G.S. Kostyuk Institute of Psychology of NAPS of Ukraine, Ukraine.

Orlova O. – Ph.D. in Pedagogy, Zhytomir Regional In-Service Teacher Training Institute, Ukraine.

Rodyna N. – Dr. Sc. in Psychology, Professor, Odessa I.I. Mechnikov National University, Ukraine.

Shevtsov A. – Dr.Sc. in Pedagogy, Professor Department of attestation of personnel of higher qualification and Licensing of Ministry of Education and Science of Ukraine, Ukraine.

Skiba V.V. – Dr. Sc. in Medicine, Professor, Kyiv Medical University of UAFM, Ukraine.

Slyusarevskii M. – Ph.D. in Psychology, Professor, Corresponding member of NAPS of Ukraine, Institute of Social and Political Psychology of NAPS of Ukraine, Ukraine.

Smagin I. – Dr. Sc. in Pedagogy, Professor, Zhytomir Regional In-Service Teacher Training Institute, Ukraine.

Smulson M. – Dr.Sc. in Psychology, Professor, Corresponding member of NAPS of G.S. Kostyuk Institute of Psychology of NAPS of Ukraine, Ukraine.

Sydorchuk N. – Dr. Sc. in Pedagogy, Professor, Zhytomir Ivan Franko State University, Ukraine.

Tolstoukhov A. – Dr.Sc. in Philosophy, Professor, Academician of NAPS of Ukraine, National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Ukraine.

Vlasova O. – Dr. Sc. in Psychology, Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine.

Yevdokymova N. – Dr. Sc. in Psychology, V.O. Sukhomlinsky Mykolayiv National University, Ukraine.

Zabrotsky M. – Prof., Ph.D. in Psychology, Honorary Doctor of Zhytomir Ivan Franko State University; Izrael.

Zhyhaylo N. – Dr.Sc. in Psychology, Professor Lviv Polytechnic National University, Ukraine.

The publishers and editors do not accept responsibility for the beliefs expressed by the authors based on their research and personal beliefs.

Content

Burmaka N. EDITOR'S COLUMN	4
Maksymenko S. RETHINKING OF BEING OF THE NATION: PRESENTATION OF SCIENTIFIC MONOGRAPH OF PRESIDENT OF NAPS OF UKRAINE V.G. KREMEN "PHILOSOPHY OF NATIONAL IDEA: MAN, EDUCATION, SOCIETY"	5
RETHINKING OF BEING OF THE NATION: PRESENTATION OF SCIENTIFIC MONOGRAPH OF PRESIDENT OF NAPS OF UKRAINE V.G. KREMEN "PHILOSOPHY OF NATIONAL IDEA: MAN, EDUCATION, SOCIETY"	6
Kremen V. HUMANISM AND INFORMATIONAL PARADIGM OF BEING OF MODERN CIVILIZATION	7
Pasichnyk I., Voloshyna V., Kalamazh R. DO DIFFERENT METAMEMORY JUDGMENTS SHARE THE SAME UNDERLYING COGNITIVE PROCESSES?	12
Balandyuk R. TEACHING ECONOMY ACCORDING TO REQUIREMENTS OF THE COMPETENCE APPROACH IN LESSONS OF THE HISTORY OF UKRAINE IN THE 8-9TH FORMS	17
Burmaka N., Kalashnik I. EMIGRANTS ADAPTATION AS THEIR MENTAL HEALTH GUARANTEE	25
Derkach L., Maksymenko S. PSYCHOLOGICAL LITERACY IN UKRAINE: WAYS OF LEARNING AND LIVING	32
Didukh M. SPECIFICS ETHNIC INDIVIDUATION AND IDENTIFICATIONS OF THE NATIONS OF UKRAINE	41
Dushka A. METHODOLOGY OF FAMILY - ORIENTED PSYCHOLOGICAL ASSISTANCE TO CHILDREN WITH EMOTIONAL-VOLITIONAL DISORDERS	46
Ivashkevych E. SOCIAL INTELLECT AS THE BASIC PERSONAL CAPACITY OF A TEACHER	52
Kaplunenko Y. PERSONAL FACTORS OF SOCIAL INTELLIGENCE AMONG EXPERTS OF SOCIONOMIC PROFESSIONS	57
Katolik G., Shishak O. EARLY PREGNANCY LOSS ASSOCIATED WITH MATERNAL IDENTIFICATION PROCES	65
Kokorina Y. THE EXISTENTIAL-ANALYTIC METHODOLOGY IN THE PRACTICE OF GROUP PSYCHOLOGICAL SUPPORT	85
Kolesnikova I. MEDIA CULTURE AND ITS IMPORTANCE IN MODERN INFORMATION-ORIENTED SOCIETY	91
Korolchuk V. THEORETICAL AND METHODOLOGICAL BASIS OF EMPIRICAL RESEARCH OF INDIVIDUAL STRESS RESISTENCE	95
Kudinova O. EMOTIONAL DISTURBANCES ON PANIC DISORDER PATIENTS	104
Maksymenko K. THE PERSONALITY-ORIENTED PSYCHOTHERAPY IN CLINIC OF GASTROENTEROLOGICAL DISEASES: CONCEPT, METHODOLOGY	107
Maslyuk A. THE INFLUENCE OF THE GREAT FAMINE ON THE FUTURE GENERATIONS' LIFE SELF-REALIZATION	113
Merzliakova O. DIALOGIC METHODS IN PEDAGOGICAL ACTIVITY	123
Mykhalchuk N., Ivashkevych E. PSYCHOLINGUISTIC GROUNDS OF STRATEGIES OF ART TRANSLATION	134
Mykhaylov V., Mykhaylov B., Zdesenko I. SOMATOGENIC DEPRESSION AND ASSOCIATED DISORDERS AMONG PERSONS WITH CARDIOVASCULAR DISEASES	140
Sosin I.K., Chuev Yu.F., Burmaka N.P., Goncharova E.Yu. INVENTIVE ACTIVITY TEACHING PARADIGM IN ADDICTOLOGY: PRIORITIES OF UKRAINIAN NEUROSCIENCE	144
Stavytskyi O. PSYCHOLOGY OF HANDICAP COMPLEX: AGE ASPECT	154
Sydorchuk N. THE EXPERIENCE OF STUDYING THE PEDAGOGICAL HERITAGE OF A. S. MAKARENKO THROUGH THE PRISM OF INTEGRATION PROCESSES IN EDUCATION	164
FAMINE-GENOCIDE	176
CHARITY	180
ABOUT THE AUTHORS	181

THE INFLUENCE OF THE GREAT FAMINE ON THE FUTURE GENERATIONS' LIFE SELF-REALIZATION

Andriy Maslyuk

Ph.D., Senior researcher G.S. Kostiuk Institute of Psychology
of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine,

Kyiv, Ukraine

andrumia@ukr.net

The attempt has been made to interpret the problem of the long-term physiological deprivation from psychological point of view. The reflection mechanism in the person's conscience of the famine traumatization consequences in multigenerational ties is described. The events of the long-term physiological deprivation form in the person's consciousness the unlimited-in-time negative emotional experiences that are embodied in the tragic images, inherited by a person due to the sophisticated mechanisms of family and ethnocultural influences.

The method for study the person's emotional experience of the long-term physiological deprivation (based on the information about the Great Famine in Ukraine) is tested. The modeling influence of multigenerational translation of famine nature on life stability and life self-realization is set.

Key words: *The Great Famine, multi-generational relationships, self-realization, consciousness, trauma.*

Здійснено спробу психологічного осмислення проблеми довготривалої фізіологічної депривації. З'ясовано механізм відображення у свідомості людини наслідків травматизації голодом у міжпоколінних зв'язках. Події довготривалої фізіологічної депривації формують у свідомості людини необмежені в часі негативні переживання, які об'єктивуються в трагічних образах, успадкованих сучасною людиною через складні механізми сімейних, етнокультурних впливів.

Апробовано методуку вивчення переживання людиною довготривалої фізіологічної депривації (на матеріалах голодоморів в Україні). Встановлено моделюючий вплив міжпоколінних трансляцій сутності голодомору на життєву стійкість та самореалізацію людини.

Ключові слова: *голодомор, міжпоколінний зв'язок, самореалізація, свідомість, травма.*

The historical memory of any nation is a vital source of functioning in the contemporary life. Ignorance of one's family history can be resulted in mimicry (mimesis) of a personality and a loss of person's identity in the world. This problem is crucial for every common Ukrainian citizen at a present time. In our opinion, the social and political crisis gave a rise to a human spiritual immaturity, that's why the study of one's family history will be a pledge for the formation both the whole nation and the every individual in particular. The artificial physiological deprivation of the first half of the last century requires urgent investigation, as the number of witnesses to those events diminishes.

The first scientists who stated to research famine were historians (Robert Conquest, V. Marchenko, James Mace and others). However, the Great Famine events require the deeper psycho-

logical analysis to understand the consequences of the long-term physiological deprivation and its influence on the life self-realization of the grandchildren of the survivors.

Identifying how the long-term physiological deprivation (famine) affected the grandchildren of the survivors is the aim of this paper.

In order the artist could create a good image on the canvas; he has to make some sketches, which will direct the overall movement of the artist. Thus, the first stage of the research is based on the historical facts.

We can often hear from parents: "Are you hungry?" – said a mother to a child who was at the university, army, work abroad. For a mother it is important to keep her child from hunger.

The observations of personality's behaviour who survived a long-term hunger are described

in the literature sources (Kulish, 2001; Masliuk, Lysenko, 2011; Frankl, 1997). Thus, the story of Jack London "Love of life" refers to the man who survived after the terrible famine. The man who endured famine in the back of others made the provisions of bread till the end of his life. My late grandmother also survived famine had been keeping food provisions, especially bread. In most villages the old people behave this way.

With the implementation of collectivization the peasants understood its inevitability and rushed en masse to the cities, where there were work places. Most of peasants brought Ukrainian culture, traditions, language to the cities that indicated at their ability to do the Ukrainian policy. Stalin and his milieu decided to starve peasantry to prevent the development of Ukrainian policy, at the same time the Russian people were brought to the Ukrainian villages. The authorities implemented their plan in the South-East of Ukraine. In our opinion, after the famines the Ukrainian villages were seized with casual visitors' fear in front of the local hosts – Russian people. Under such circumstances, the fear forced Ukrainian people to mimicry (mimesis). Mimesis was traced in the Ukrainians' behaviour in their shyness to speak Ukrainian language in the cities and, on the contrary, in their usage Russian boldly and loudly. One of the famines consequences is the biological survival domineering over the language loss, cultural space, freedom as the secondary factors.

Thus, the fear of famine came into the life of the Ukrainian people, which led to the mental and physiological trauma space of each person. In our opinion, the study of the devastating effects of hunger is possible using the theory by Murray Bowen dedicated to a system of emotional relationships.

Bowen summarized his theory using eight interlocking concepts, i.e. differentiation of self, triangles, nuclear family emotional system, family projection process, emotional cutoff, multigenerational transmission process, sibling position, societal emotional process (regression). Let's consider the emotional cutoff and the multigenerational transmission process in details as our research is mostly based on these concepts.

"Multigenerational transmission process". This concept describes the dysfunction process resulted in differentiation level decreasing over many generations. There are two main factors, i.e. the family projection process and the choice of a person with the same differentiation level. As a

result of these factors, some children within the family will probably show lower differentiation level than their parents. Accordingly, those parents' children will demonstrate less differentiation level. For example, M. Bowen thought that there is enough time for schizophrenia development in eight or ten generations.

According to theoretical concepts, the individual differences in functioning of several generations the families are naturally associated. Respectively, the variations of family members functioning do not differ from each other in a short period of time, for example, in three generations. Thus, the process of multigenerational transmission process can affect the family members relations, culture, traditions, ethnos.

«Emotional cutoff» is the mechanism people use to reduce anxiety from their unresolved emotional issues with parents, siblings, and other members from the family of origin. The people try to make it through the distance (geographic or psychological) through the illusion of "freedom" of the family. However, this is not a real separation: children's relationships are incomplete, they are only suppressed. The internal emotional life is still full of parents, and it is natural that they will play an important role in the children's new close relationship. That's why the anxiety can be associated with closeness and the person will try to avoid close relations.

This, Emotional cutoff is not the problem solution; it is an indication of the problem. The intensive emotional cutoff must correlate with the complicated psychological, social and physiological problems. On the contrary, the adequate autonomy and relations over generations are connected with adequate family problems. So, in terms of M. Bowen's theory, the adults ought to have adequate level of differentiation in comparison to the parents' family.

V. Satir stated that the children copy their parents' behaviour that is reflected in the conscience as a definite model, which transmits the main problems in their families. (Satyr, 1999). For examples, the person's family deprivation can have a broader meaning, i.e. "I do not remember (do not have) my parents at all" to "I have lost them recently", that's why this facts have significant influence on the family relations renewal.

Based on M. Bowen's theory, there is an assumption that the families who are emotionally distant from their family members – survivors in the Great Famine, would demonstrate lower level of self-realization in their grandchildren.

On the contrary, the families that keep the relations with the Great Famine survivors, keep memories about them, would show much life success in the grandchildren's generations.

In particular, we focused on the preservation and transmission of relations in three generations, family identity, values that people keep in emergency situations. The Great Famine still exists in the specific themes in the history of the Ukrainian people. The aim of this research is to inform people about the multigenerational consequences of the tragedy. The reconstruction of mistakes in the history is a step ahead to the future of Ukraine.

The empirical research results were studied with the help of a developed questionnaire that was filled-in by the Great Famine survivors' grandchildren. Besides the demographic information the questionnaire showed the level of respondent's life success, the objective awareness of a totalitarian regime, the level of emotional cutoff from the family roots, moral, ethical and personal attitudes. The research was carried out during the period of 2006 to 2009 in Chernigiv and Kyiv regions.

The experimental group consists of older people (aged 52-62): 28 respondents resided in Chernigiv region, 32 respondents lived in Kyiv and Kyiv region. The choice of participants was determined by the theoretical basis of our research focused on "family memories" (Beiker, Bowen, 2008; Satyr, 1999; Bowen, Aronson, 1993). The Association of Famines Researchers in Ukraine helped us to carry out the research. Total number of respondents is 60 (42 females/18 males): 58 % – before 1952 and 42 % – after 1952.

The respondents were grandchildren of the victims who had experienced a long-term physiological deprivation in the first half of the XX century in Ukraine. There wasn't any control group; therefore the main comparison was made within the sample based on the study of different families' reactions to the Great Famine in Ukraine. As the Ukrainian people in the XX century survived several famines, we focused on the Great Famine of 1932-1933.

The respondents (the grandchildren of the members of The Association of Famines Researchers in Ukraine) were more open than rural respondents. They gave the detailed answers to the questions and took the investigation procedure seriously. Conversely, people who lived in villages expressed removal, sometimes indifference, closeness, misunderstanding (Why do we have to

do that? What can it change? it would be better think of the alive, etc.), shyness, high emotionality, even a stupor. The emotional state of the majority of respondents was generally indifferent as if a living wound.

The correlation, factor and comparative analyses were used. Statistical analysis was performed using the statistical package IBM SPSS Statistics 17.0. The factor analysis showed five factors, the dispersion is 70,6 %.

A Spearman coefficient was used. The positive correlation between «**basic functioning**» and «**disagreement-protest**» ($r = 0,46; p \leq 0,05$) is set. This result shows a correspondence of life success with the latent attitudes or the counteractions to the external challenges.

Protest to the authorities is a form of survival in a deprivation conditions of a totalitarian regime. In most cases it was a passive protest that defended person's "Self-concept", because leveling of the internal values may result to the violations of sustainable lifestyles and the destruction of the mental world typical to the person. It is confirmed that the process of life success in Great Famine survivors' grandchildren is determined by the protest attitudes and the counteractions to the external challenges.

The obtained results gave a new view at M. Bowen's theory concerning the concept of "cutoff": the intense emotional cutoff correlates with the complex psychological, social, physiological problems and, conversely, separating, the loss of relations between generations combined with family problems. Thus, the "disagreement-protest" is a part of a person's complex inner world and it transmits over generations. These facts were proved by the respondents' answers concerning the loyalty or the protest to the totalitarian regime.

Such a small percentage (6.6%) of an open protest can be explained by a total annihilation of national conscious people by communists. We can state that these are real consequences of the nation's spirit destruction that reflected in total fear, submission, mental numbness, loss of personality's value, self-humiliation, apathy, "dullness", impersonality as the inability to overcome the criminal actions of the authorities. A passive protest, a hidden resistance (80.1%), identified using the questionnaire, were confirmed by Great Famine survivors' narrative stories.

A positive correlation between «**social functioning**» and «**family memory (cutoff-oblivion)**» ($r=0,36; p \leq 0,05$) was set. It means that

the grandchildren in families who kept the sacred memories about the Great Famine demonstrated higher level of life self-realization. This differ them the families, in which the information about the Great Famine was concealed, hidden, where relations among relatives were lost. Such families are characterized by a low level of the grandchildren's life self-realization. The dysfunction process takes place in differentiation level decreasing over generations.

V. Satir, who had a rich psychotherapeutic practice working with families, stated that in close system (in deprived families) people can't be successful, in better case they can only exist but in fact they need more (Satyr, 1999). This, emotional cutoff is not the problem solution; it is an indication of the problem. The intensive emotional cutoff must correlate with the complicated psychological, social and physiological problems. On the contrary, the adequate autonomy and relations over generations are connected with adequate family problems. So, the transmission process of culture, traditions, and ethnos takes place over generations.

It is important to mark that none of the respondents call cannibalism as a resource of survival. This fact is quite natural (table 1).

Table 1

Distribution of respondents' answers concerning the resources of survival during the Great Famine

Variants of answers	% respondents
Help of other people	46,6
Natural resources	56,6
Thefts	3,3
Cooperation with authority	3,3
Cannibalism	-

Note: some respondents answered several times

The deprived person's motivation was characterized by the vital needs satisfaction. There is an insignificant percentage in "cooperation with authority" and "thefts" graphs. In most cases the first factor didn't have much influence as the authorities aimed to fulfill and overfulfil the plan no matter how terrible it was. For the second there were constraint factor, for example fear, fear of punishment by people, and the most important by God. The Ukrainians have always been deeply religious nation and to violate the commandment "Thou shalt not steal" was considered as a mortal sin. So, it is better to lose a body than to lose a soul. The life values had

changed in time under the influence of atheism, people's own life experience and observation of the power, which could steal, rape, murder without any punishment.

The rapid XX century distorted the Ukrainians' mentality; we reduced the inherent steadfastness, humanity, kindness, generosity, sincerity and emotional openness, but it generated the criminalization of social consciousness, contempt for the individual, intolerance, aggressiveness and the motto "the end justifies the means".

In the 20-30s the people survived due to the nature and to the help of the same hungers. There no point is describing the natural resources as we know that people ate roots, leaves, wheat made of the bark of a tree. Help of other people is to be stressed. What does it mean? Being in difficult situations connected with death, the Ukrainians helped to others, loved them. Doesn't it indicate at the highest level of morality in Ukrainians as a nation? Most of people were like that. These facts are confirmed by the survivors' narrations. The Ukrainians were the whole nation who loved freedom that was one of the main reasons to their annihilation. The research showed that most of the respondents know the history of their family well, have been interested in it even during the totalitarian regime. Thanks to these saved memories we were able to carry out our research.

The question was: «What do you think if there is any connection between the experience of famine by your family and what your life is at present? The following results were obtained:

Positive correlation (respondent 18). Yes, in my opinion there is such a connection, because the relatives who survived the Great Famine taught their children that bread is sacred, it is above all.

Negative correlation (respondent 3). I think, yes, there is a connection. My father was eight years old when the people from the authorities came and took everything but my grandmother hid a jar with the pumpkin seeds in the oven. One of those men took all the seeds. The grandmother started to cry and said: "Leave these seeds for the child, he will die from hunger." The man looked at her and answered: "Let he dies". After the WWII my father was on his way home, he looked very handsome in a nice uniform. While he was crossing the field where the cows grazed, the cowherd asked him: "Whose son are you?" The father looked at the old man eyes and replied: "Someone to whom you once said – let he dies" – after this the father came away. The father's atti-

tude to people changed, he became distrustful, fearful. Probably I also inherited some of these features.

Mixed correlation (respondent 4). Grandfather Andriy in the portrait put out Stalin's eyes. Because of this fact, the grandfather was repressed and his family persecuted. The famine was but it passed, that's all. There is nothing to recollect. I was satisfied with life during the Communist regime, but now I am not satisfied.

No correction (respondent 21). There is no connection. The famine was natural.

The main mechanism of survival during the famine and in the concentration camp was the sense of life. A person who had a purpose in life could endure any difficulties of his/her existence. Woe to someone who didn't see any purpose, any meaning of existence, and thus he lost every foothold. Someone who didn't believe, he perished soon. (Frankl, 1997, p.183–184). So, what was the explanation of such a survival of many common people? The latent belief in God, the support of others helped them to survive. A personality, who perceived sufferings in his/her own life and overcame them, strengthened his/her life stand. Such a personality stood on his/her right for spiritual life, tradition, success in life etc. It is important to mark that there is a connection between the Great Famine survivors and their grandchildren (according to M. Bowen's theory).

In this paper we tried to highlight the most significant research results of multigenerational relations between the Great Famines survivors and their grandchildren.

Thus, the fear of famine came into the life of the Ukrainian people and led to a mental and physiological traumatic space of each individual.

It is proved that the process of life success of the Great Famine witnesses' grandchildren is determined by the characteristics of the protest attitudes or by the counteractions to the external challenges.

At the same time, most of people felt a passive protest, which defended a person's "Self-concept", because leveling of the internal values may result to the violations of sustainable lifestyles and the destruction of the mental world typical to the person.

The modeling influence of the multigenerational transmission of the nature of famine on life stability and life self-realization is set. Most respondents, who kept the memories about the Great Famine in their families and inherited the family relics, showed higher level of psychological well-being and better level of offsprings'

(grandchildren) self-realization in comparison with families where the information about the Great Famine was concealed, hidden, where relations among relatives were lost. Besides, one of the famine consequences is the domineering biological survival over language loss, cultural space, freedom as the second factors.

The perspective of this work is to study the psychological factors of person's emotional experience of deprivation as result of the Great Famine in Ukraine from the genetic approach that can be valuable both at the personality level and at the level of different social groups.

References:

- Baker, K., Bowen, M. (2008). Family Systems Theory Murray Bowen. Basic concepts, methods and practical. [Бейкер, К., Боуэн, М. Теория семейных систем Мюррея Боуэна. Основные понятия, методы и клиническая практика]. М. : Kogito Center. [In Russian].
- Bowen M. (1993). Family therapy in clinical practice. N.Y.: Jason Aronson.
- Frankl, V. (1997). Doctor and soul. [Франкл В. Доктор и душа]. SPb. : Juventa. [In Russian]
- Kulish, A. F. (2001). Genocide. 1932-1933. Reasons for victims, offenders. [Куліш, А. Ф. Геноцид. Голодомор 1932–1933. Причини, жертви, злочинці]. К, Н. : Education. [In Ukrainian]
- Maslyuk, A. (2011). long experience of human physiological deprivation (based on Holodomor in Ukraine). [Маслюк А. М. Переживання людиною довготривалої фізіологічної депривації (на матеріалах голодоморів в Україні)]. Nizhyn: PE Lysenko M. [In Ukrainian]
- Satir, V. (1999). Family psychotherapy. [Сатир, В. Психотерапія сім'ї]. SPb.: Juventa. [In Russian]

ВПЛИВ ПОДІЙ ГОЛОДОМОРІВ НА ЖИТТЄВУ САМОРЕАЛІЗАЦІЮ МАЙБУТНІХ ПОКОЛІНЬ

Андрій Маслюк

кандидат психологічних наук,
старший науковий співробітник
Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України,
м. Київ, Україна

andrumsia@ukr.net

Здійснено спробу психологічного осмислення проблеми довготривалої фізіологічної депривації. З'ясовано механізм відображення у свідомості людини наслідків травматизації голодом у міжпоколінних зв'язках. Події довготривалої фізіологічної депривації формують у свідомості людини необмежені в часі негативні переживання, які об'єктивуються в трагічних образах, успадкованих сучасною людиною через складні механізми сімейних, етнокультурних впливів.

Апробовано методуку вивчення переживань людиною довготривалої фізіологічної депривації (на матеріалах голодоморів в Україні). Встановлено моделюючий вплив міжпоколінних трансляцій сутності голодомору на життєву стійкість та самореалізацію людини.

Ключові слова: голодомор, міжпоколінний зв'язок, самореалізація, свідомість, травма.

The attempt has been made to interpret the problem of the long-term physiological deprivation from psychological point of view. The reflection mechanism in the person's conscience of the famine traumatization consequences in multigenerational ties is described. The events of the long-term physiological deprivation form in the person's consciousness the unlimited-in-time negative emotional experiences that are embodied in the tragic images, inherited by a person due to the sophisticated mechanisms of family and ethnocultural influences.

The method for study the person's emotional experience of the long-term physiological deprivation (based on the information about the Great Famine in Ukraine) is tested. The modeling influence of multigenerational translation of famine nature on life stability and life self-realization is set.

Key words: The Great Famine, multi-generational relationships, self-realization, consciousness, trauma.

Історична пам'ять будь-якої нації є життєдайним джерелом функціонування в сучасних реаліях буття. Незнання історії свого роду призводить до мімікрії особистості, втрати власної ідентифікації в світі. Надто гостро ця проблема відчувається в особливих умовах сьогодення пересічного громадянина України. Криза суспільно-політична, на наш погляд, є наслідком духовної незрілості людини, тому вивчення своєї історії буде запорукою становлення як цілої нації, так і окремої людини зокрема. Штучна фізіологічна депривація першої половини минулого століття потребує невідкладного вивчення, оскільки свідків тих подій з кожним роком стає менше.

Парадокс полягає в тому, що лише історики започаткували наукове дослідження тих жахливих подій (Р. Конквест, В. Марочко, Дж. Мейс та ін.), які, водночас, потребують психологічного осмислення та аналізу, що сприятиме глибшому розумінню впливу психотравмуючих переживань та наслідків довготривалої фізіо-

логічної депривації на життєву самореалізацію жертв голодомору та їх нащадків.

Мета статті – виявити вплив довготривалої фізіологічної депривації (голодомору) на характер життєвої самореалізації онуків свідків голодоморів.

На наш погляд, для того, щоб митець зміг створити гарний образ на полотні він має зробити декілька ескізів, які спрямують загальний рух художника. Тому за логікою, виклад дослідження необхідно провадити опираючись на історичні факти.

Ми часто можемо почути від своїх батьків: «Ти хоч там не голодний?» Мати запитує дитину, яка опинилася в університеті, армії, за кордоном на заробітках. Тобто її менше цікавить, що відбувається в неї в особистому житті, чи переживає відчай, депресію чи радість від власних досягнень. Для неї важливо, щоб вона не голодувала.

Літературні джерела містять значний обсяг спостережень за поведінкою особистості, що пере-

жила довготривалий голод [2; 3; 5]. Так, в оповіданні Дж. Лондона «Жага до життя» йде мова про людину, яка вижила після страшного голоду. Вона все подальше життя приховано від інших робила запаси хліба. Моя покійна бабуся, яка пережила голод, постійно тримала продовольчі запаси, сухарів зокрема. І таке можна спостерігати у переважній більшості сіл.

З впровадженням колективізації селяни зрозуміли її безповоротність і масово кинулися в міста, де з'являлися робочі місця. Величезна маса селянства зукраїнізує міста, тобто виходило, що українські міста могли зробити українську політику. Сталін і його оточення вирішили виморити селянство, щоб цього не допустити, а в українські села завезти росіян. Так вони й зробили в південно-східних землях України. На наш погляд, після голодоморів в українських містах запанував страх зайшлих селян перед господарями, що приїхали в обозі із завойовниками, перед міщанами неукраїнського походження. І за таких обставин страх змусив український народ до мімікрії. Мімікрія спостерігається і в тому, що українською мовою в містах соромляться говорити, або ж розмовляють обережно, а російською сміливо та голосно. Одним із наслідків голодоморів є превалювання біологічного виживання над втратою мови, культурного простору, свободи як вторинним.

Таким чином, страх голоду увійшов у життя українського народу, що призвів до травматизації психічного й фізіологічного простору кожної особистості зокрема. На наш погляд, вивчення таких руйнівних наслідків голодоморів можливе за допомогою теорії М. Боуена, як системи емоційних відносин.

До основних концепцій теорії автор відносить такі: диференціація «Я», трикутник, ядерна емоційна система, процес сімейної проекції, емоційний розрив, міжпоколінна передача, сіблінгова позиція, соціумна регресія. Детально розглянемо концепції емоційного розриву та міжпоколінної передачі, оскільки вони слугували теоретичною основою дослідження.

«Міжпоколінна передача». Ця концепція дозволяє описати процес формування важкої дисфункції в результаті зниження рівня диференціації від покоління до покоління. Істотними є два фактори: процес сімейної проекції й вибір чоловіка з подібним рівнем диференціації. У результаті дії цих факторів деякі діти в сім'ї (ті, що триангульовані) мають більш низький рівень диференціації, ніж батьки. Діти цих дітей, відповідно, будуть ще більш слабо диференційовані. Наприклад, М. Боуен вважав, що восьми-десяти поколінь при сприятливій ситуації, а при несприятливій ще менше, досить для розвитку шизофренії.

За теоретичними положеннями, індивідуальні відмінності в функціонуванні у декількох поколіннях сім'ї закономірно пов'язані. І відповідно, варіації у функціонуванні членів сім'ї істотно не відрізняються протягом такого нетривалого періоду, як три покоління. Отже, відбувається процес міжпоколінної передачі через взаємини членів родини, культури, традицій, етносу.

«Емоційний розрив». Процес, за допомогою якого триангульована дитина намагається звільнитися від батьківської сім'ї. Вона намагається здійснити це шляхом дистанціювання (географічного або психологічного) за допомогою ілюзії «свободи» від сімейного тягара внаслідок емоційного розриву. Але це не справжня сепарація: дитячі відносини залишаються незавершеними, вони лише пригнічені. Внутрішнє емоційне життя як і раніше сповнене батьками, й при цьому природно, що вони будуть відтворюватися в нових близьких стосунках. Тому з близькістю може бути пов'язана тривога, й тоді людина буде будувати своє життя так, щоб уникати її.

Таким чином, емоційний розрив не вирішення, а свідчення наявності проблеми. Інтенсивний емоційний розрив повинен корелювати із складними психологічними, соціальними та фізіологічними проблемами. І навпаки, адекватність автономії й контакту між поколіннями має поєднуватися з адекватними проблемами в родині. Так, у термінах теорії Боуена дорослий повинен досягати достатньою мірою диференційованості по відношенню до батьківської сім'ї.

В. Сатір вважала, що поведінка дорослих копіюється дітьми й відкладається у психіці у вигляді певної моделі, яка продукує основні проблеми в їхніх сім'ях [4]. Наприклад, сімейна депривація в особистості здебільшого буває дуже широкою: від «не пам'ятаю (не маю) батьків узагалі» до «недавно втратив», тому це має неоднозначний суттєвий вплив на вдалість перебігу відновлення зв'язків у родині.

На основі теорії М. Боуена було зроблено припущення про те, що сім'ї, які емоційно й фізично дистанціювалися від членів родин, що пережили депривацію голодоморів в Україні та забували про них, мали б виявити менш успішну самореалізацію в поколіннях онуків. І навпаки, сім'ї, в яких підтримувався зв'язок з постраждалими від голодоморів, належне вшанування пам'яті про них, мали виявляти життєву успішність у поколінні онуків. Зокрема, ми робили наголос на збереженні й передачі в трьох поколіннях зв'язку, сімейної ідентичності, цінностей, які людина зберігала й в екстремальних ситуаціях. Події голодомору й до сьогодні існують у вимірі особливих тем історії українського

народу. Це, на жаль, не сприяє цілісному дослідженню питання. Однак, ми вбачаємо у даному дослідженні факт донесення до свідомості сучасної людини міжпоколінних наслідків трагедії для однієї людини, а то й загалом народу. Адже реконструкція помилок історії – це впевнений крок у майбутнє України.

Результати емпіричного дослідження простежувалися у відповідях онуків свідків голодоморів на розроблену анкету. Крім демографічної інформації, анкета виявляла ступінь життєвої успішності респондента, об'єктивне розуміння тогочасного режиму, ступінь відриву респондента від сімейних коренів, морально-етичні, особистісні настановлення. Дослідження проводилося протягом 2006–2009 років у Чернігівській, Київській областях.

Контингент експериментальної групи становили люди старшого віку: 28 респондентів – жителі Чернігівської області; 32 респонденти – жителі Київської області, міста Києва. Віковий розподіл досліджуваних від 52 до 62 років, що обумовлено теоретичною основою нашого дослідження «пам'яті сім'ї» [1; 4; 6]. До вибірки залучали через представників «Асоціації дослідників голодоморів в Україні» їхніх родичів (онуків), а також місцеве населення різних областей України. Серед 60 респондентів було 42 жінки і 18 чоловіків. Віковий склад респондентів становив: 58 % – до 1952 року і 42 % – після 1952 року.

Респондентами були онуки жертв, які пережили довготривалу фізіологічну депривацію першої половини ХХ століття в Україні. У дослідженні не було контрольної групи і тому основні порівняння робилися всередині вибірки досліджуваних на основі різних реакцій сімей на голодомори в Україні. Оскільки український народ у ХХ столітті пережив декілька голодоморів, то за основу взяли голод 1932–1933 років.

Слід зазначити, що респонденти (онуки) членів «Асоціації дослідників голодоморів в Україні» були відкритішими, ніж сільські респонденти. Вони давали детальні розгорнуті відповіді на запитання, ставилися з розумінням і цікавістю до процедури дослідження. І навпаки, відсторонення, деколи байдужість, закритість, нерозуміння (навіщо це робити, що з того зміниться, краще б думали про живих тощо), сором'язливість, бурхливе емоційне переживання, навіть ступор, зустрічалися в селах. Емоційний стан переважної більшості респондентів був загально небайдужим, ніби роз'ятрена жива рана.

Отримані дані підлягали математичному обробленню (кореляційному, факторному, порівняльному аналізу) з наступною якісною інтерпретацією й змістовим узагальненням. Статистична обробка да-

них та графічна презентація результатів здійснювалася на базі пакету статистичних програм SPSS 17.0.

Результати дослідження були піддані факторному аналізу. Було відібрано 5 факторів, сукупна дисперсія яких становить (70,6 %).

Показники отриманих факторів були піддані кореляційному аналізу з використанням коефіцієнта кореляції Спірмена. Встановлено позитивний зв'язок між факторами ($r = 0,46$ при $p \leq 0,05$) **«базове функціонування»** і **«незгода-протест»**. Це свідчить про життєву успішність за наявності латентних протестних настановлень або протидії зовнішнім викликам.

Протест до влади – своєрідна форма виживання в депривуючих умовах тоталітарного ладу. В переважній більшості це був пасивний протест, який захищав «Я-концепцію» людини, адже нівелювання внутрішніх цінностей може призвести або призводить до порушень усталеного способу життєвого шляху та до руйнування прийнятого особистістю психічного світу. Підтверджено, що процес життєвої успішності нащадків свідків голодоморів зумовлений особливостями протестних настановлень або протидії зовнішнім викликам.

Зафіксований результат по-новому висвітлює теорію М. Боуена щодо концепції «відриву»: інтенсивний емоційний розрив корелює зі складними психологічними, соціальними, фізіологічними проблемами й, навпаки, відмежування, втрата контакту між поколіннями поєднуються з проблемами у сім'ї. Отже, «незгода-протест» є частиною складного внутрішнього світу людини й передається в міжпоколінних зв'язках, що підтверджується відповідями респондентів щодо лояльності або протесту до тоталітарного режиму.

Такий незначний відсоток (6,6 %) відкритого протесту можна пояснити тотальним винищенням комуністичною владою національно свідомих, налаштованих проти більшовицького режиму, представників української нації. Можна констатувати, що це й є реальні наслідки руйнування духу нації: тотальний страх, упокорення, психологічне омертвіння, знецінення особистості, самоприпинення, апатичність, «сірість», безликість як неспроможність подолати злочинні дії влади. Пасивний протест, прихований спротив (80,1 %), виявлений за допомогою анкети, підтверджується нарративними розповідями свідків голодоморів.

Встановлено статистичну значущість позитивного зв'язку між факторами ($r = 0,36$ при $p \leq 0,05$), які мають назву **«соціальне функціонування»** та **«сімейна пам'ять (відрив-забуття)»**. Це свідчить про те, що у сім'ях, у яких трагічно-священними були спогади про ті події, успадковували родинні реліквії, інформацію про голодомор, незважаючи на заборо-

ну під страхом смерті – рівень соціального життєвого благополуччя та самореалізації нащадків (онуків) був вищим (суб'єктивна оцінка самореалізації та своїх батьків). Це відрізняє їх від сімей у яких події голодоморів замовчувалися, приховувалися, втрачалися родинні зв'язки, й вони відзначалися низьким рівнем самореалізації (онуків). Адже процес формування важкої дисфункції відбувається в результаті зниження рівня диференціації від покоління до покоління.

В. Сатір, яка, базуючись на своєму багатому досвіді психотерапевтичної роботи із сім'ями, справедливо стверджувала, що в закритій системі (а якраз такою є кожна негармонійна депривована сім'я) люди не можуть процвітати, оскільки в кращому випадку вони спроможні тільки існувати, але їм потрібно значно більше [4]. Емоційний розрив не вирішення, а свідчення наявності проблеми. Інтенсивний емоційний розрив повинен корелювати з складними психологічними, соціальними, фізіологічними проблемами. І навпаки, адекватність автономії й контакту між поколіннями, має поєднуватися з адекватними проблемами в сім'ї. Отже, відбувається процес міжпоколінної передачі членами родини культури, традицій, етносу народу. Варто зразу відмітити, що ніхто з опитаних не назвав ресурсом виживання канібалізм, що є цілком природним (табл. 1).

Таблиця 1

Розподіл відповідей респондентів щодо ресурсів виживання під час голодоморів

Варіанти відповідей	% респондентів
Допомога людей	46,6
Природні ресурси	56,6
Крадіжки	3,3
Співробітництво з владою	3,3
Канібалізм	-

Примітка: деякі респонденти відмічали по декілька відповідей

Мотивація депривуючої людини зводилася до вітального задоволення потреб. Неістотний відсоток відмічаємо й в графах «співробітництво з владою» та «крадіжки». Перше не могло принести в більшості випадків потрібного результату, бо влада мала інші цілі й завдання у вигляді «виконати й перевиконати план», яким би страшним, побудованим на смертях мільйонів безневинних людей він не був. Для другого були стримуючі фактори: страх, страх покарання людьми, а найголовніше – Богом. Українці завжди були глибоко віруючою нацією, й порушити заповідь «Не кради» вважалося смертельним гріхом. Отож, краще загубити тіло, ніж втратити душу. Це вже з часом змінилися життєві цінності під впливом атеїзму, власного життєвого досвіду – спостереження за вла-

дою, яка могла красти, гвалтувати, вбивати й не нести за все це покарання.

Бурхливе ХХ ст. спотворювало менталітет українців, зменшило притаманну нам витриманість, гуманність, доброту, щедрість, щирість, душевну відкритість, а натомість породило криміналізацію суспільної свідомості, зневажливе ставлення до конкретної людини, нетерпимість, агресивність, девіз «мета виправдовує засоби».

В 20–30-х роках людей рятувала природа та інші такі ж голодуючі люди. Не вбачаємо потреби зупинятися на природних ресурсах, про коріння, листя дерев, борошно з кори вже всім відомо. Наголосити потрібно саме на допомозі інших. Про що це свідчить? Навіть гинучи українці допомагали ближньому, любили його. Хіба це не вказує на найвищі моральні якості нації? І таких людей була переважна більшість. Це підтверджують нарративні бесіди зі свідками голодоморів. Українці були цілісною сформованою нацією, люблячою волю, свободу, що і стало однією з причин необхідності їх винищення.

Опитування показало, що більшість респондентів добре знають історію свого роду, цікавилися нею ще під час тоталітарного режиму, й завдяки не втраченій сімейній пам'яті українців ми мали змогу проводити своє дослідження.

На запитання: «Як Ви вважаєте, чи існує який-небудь зв'язок між пережитим сім'єю голодомором в Україні, й тим як склалося Ваше власне життя?» – були отримані такі результати.

Позитивний зв'язок (респондент 18). Так, на мою думку існує зв'язок тому, що вони передали своїм дітям те, що хліб – усьому голова, він святий.

Негативний зв'язок (респондент 3). Думаю так, існує зв'язок. Моєму батькові було сім років, коли прийшли з органів і забрали все, а моя бабуся заховала в печі горщик з гарбузовим насінням. Один чоловік все забрав. Бабуся плаче й каже: «Оставте дитині хоч насіння, з голоду ж помре». А він подивився й каже: «Хай здихає». Після війни мій батько красивий у гарній формі повертався додому і йшов через поле, де паслися корови. Пастух його й питає: «А чий ти будеш?». Він подивився у дідові очі і сказав: «А той, якому ви сказали – хай здихає» – й пішов. Змінилося його ставлення до людей, проявилися недовіра, страх, може й мені щось передалося.

Змішаний зв'язок (респондент 4). Дід Андрій виколов Сталіну на портреті очі, за це його репресували, а сім'ю переслідували. Голодовка була, пройшла і все. Нічого згадувати. При комуністах був задоволений життям, а зараз – ні.

Немає зв'язку (респондент 21). Зв'язку немає. Голод був природній.

Основним механізмом виживання й під час голодомору, й в концентраційному таборі був сенс життя. Людина, яка мала мету життя могла витримати негаразди свого існування. «Горе тому, хто не бачив більше ні мети, ні сенсу свого існування, а значить втрачав всіляку точку опори. Незабаром він гинув» [5, 183–184]. Так за рахунок чого вижила пересічна людина? Допомогали вижити латентна віра в Бога, підтримка оточуючих. Особистість, яка сприймала страждання у власному житті й проходила через них, посилювала свою життєву позицію. Відстоювала своє право на глибоке духовне життя, традицію, життєву успішність тощо. Важливо відзначити існування емпірично підтвердженого зв'язку між свідками голодоморів та їхніми онуками (згідно теорії М. Боуена).

У межах статті ми намагалися висвітлити найбільш значущі результати дослідження міжпоколінного зв'язку між свідками голодоморів та їхніми онуками.

Таким чином, страх голоду увійшов у життя українського народу та призвів до травматизації психічного й фізіологічного простору кожної особистості.

Підтверджено, що процес життєвої успішності нащадків свідків голодоморів зумовлений особливостями протестних настановлень або протидії зовнішнім викликам. Водночас, у переважній більшості це був пасивний протест, який захищав «Я-концепцію» людини, адже нівелювання внутрішніх цінностей може призвести або призводить до порушень усталеного способу життя та до руйнування прийнятого особистістю психічного світу.

З'ясовано механізм відображення у свідомості людини наслідків травматизації голодом у міжпоколінних зв'язках. Події довготривалої фізіологічної депривації формують у свідомості людини необмежені в часі негативні переживання, які об'єктивуються в трагічних образах, успадкованих сучасною людиною через складні механізми сімейних, етнокультурних впливів. Встановлено моделюючий вплив міжпоколінних трансляцій сутності голодомору на життєву стійкість людини. Більшість респондентів, у сім'ях яких були дорогими спогади про події голодомору, які успадковували родинні реліквії, виявляють вищий рівень життєвого благополуччя та самореалізації нащадків (онуків) порівняно з сім'ями, у яких події голодомору замовчувалися, приховувалися, втрачалися родинні зв'язки. Крім того, одним із наслідків голодоморів є превалювання біологічного виживання над втратою мови, культурного простору, свободи як вторинним.

Подальше поглиблене вивчення психологічних особливостей та чинників переживання людиною депривації внаслідок голодоморів в Україні з

позиції генетичного підходу може виявитися продуктивним як на рівні дослідження окремої особистості, так і різних соціальних груп.

Список використаних джерел:

1. Бейкер К., Боуэн М. Теория семейных систем Мюррея Боуэна. Основные понятия, методы и клиническая практика / К. Бейкер, М. Боуэн. – М.: Когито-Центр, 2008. – 496 с.
2. Куліш А. Ф. Геноцид. Голодомор 1932–1933. Причини, жертви, злочинці / А. Ф. Куліш – К., Х.: Просвіта, 2001. – 88 с.
3. Маслюк А. М. Переживання людиною довготривалої фізіологічної депривації (на матеріалах голодоморів в Україні) : монографія / А. М. Маслюк. – Ніжин : ПП Лисенко М. М., 2011. – 180 с.
4. Сатир В. Психотерапия семьи / Вирджиния Сатир. – СПб.: Ювента, 1999. – 284 с.
5. Франкл В. Доктор и душа / Виктор Франкл / [пер. с англ., предисл. А. А. Бореєв]. – СПб.: Ювента, 1997. – 285 с.
6. Bowen M. Family therapy in clinical practice / Murray Bowen. N.Y.: Jason Aronson, 1993. – 584 p.

About the Authors:

Balandyuk Roman

postgraduate of the Institute of Pedagogy of NAPS of Ukraine Zhytomyr
abcd2013abcd@mail.ua

Burmaka Nadiya

Ph.D. in Psychology, Professor at the International Academy of Sobriety,
Full Member of EuANH (Scotland, UK),
Honorary member of East European Scientific Analytics Federation of
International Academy of Science and Higher Education (London, UK).
nadiyaburmaka@gmail.com

Chuev Yu.F.

The candidate of medical Sciences, associate Professor Department
of Addiction KhMAPE
domtit@bk.ru

Derkach Lydia

Psychology PhD, Professor,
Dnipro Humanitarian University Dnipro
lydia@ua.fm

Didukh Mykola L.

PhD in Psychology,
National Taras Shevchenko University of Kyiv
didukh@hotmail.com

Dushka A.L.

Ph.D. in Psychology, Professor, Leading Research Fellow of G.S. Kostyuk Institute
of Psychology of NAPS of Ukraine, Kyiv, Ukraine
alla_psy@rambler.ru

Goncharova E.Yu.

The candidate of medical Sciences, associate
Professor Department of Addiction KhMAPE
ollenagoncharova@ukr.net

Ivashkevych E.E.

Translator (Kyiv, Ukraine),
Ph.D. student in Rivne State University of the Humanities (Rivne, Ukraine)
Natasha1273@ukr.net

Ivashkevych E.Z.

Candidate degree in Psychology, Professor's assistant of the Department of
General Psychology and Psychological diagnostics
of Rivne State University of the Humanities
(Rivne, Ukraine)
Natasha1273@ukr.net

Kalamazh Ruslana Volodymyrivna

Doctor of Psychology, Professor of the Department of Psychology and
Pedagogics, Vice-rector of Teaching and Education of the National University
of Ostroh Academy, Ostroh
ruslana.kalamazh@oa.edu.ua

Kalashnik Ilona

Ph.D. in Psychology, docent of psychology
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy
ikalachnik@ukr.net

Kaplunenko Yaryna

Psychologist, Research Fellow of G.S. Kostyuk Institute of Psychology
of NAPS of Ukraine, Kyiv, Ukraine
yaryna.kaplunenko@gmail.com

Katolik Galina

Head of Department of Psychology and Psychotherapy
Ukrainian Catholic University
katolyk@hotmail.com

Kokorina Y.E.

Ph.D. in Psychology Odessa National Medical University
ukla75@list.ru

Kolesnikova Iryna

Lecturer of department of teaching methodology in Zhitomir Regional
In-Service Teacher Training Institute, Graduate student of department of
pedagogy in Zhytomyr State Ivan-Franko-University
irina.kolesnikova.09@gmail.com

Korolchuk Valentyna

Doctor of Psychological Science, Professor, Department of Psychology, Kyiv
National University of Trade and Economics Kyiv
podlodca@ukr.net

Відомості про авторів:

Баландюк Роман

аспірант Інституту педагогіки НАПН України м. Житомир
abcd2013abcd@mail.ua

Бурмака Надія

доктор філософії в області психології, професор Міжнародної академії
тверезості, Дійсний член ЄАП (Шотландія, Великобританія),
Почесний член Східно-Європейської федерації наукової аналітики
Міжнародної академії наук і вищої освіти (Лондон, Великобританія).
nadiyaburmaka@gmail.com

Чуєв Юрій Федорович

Кандидат медичних наук,
доцент кафедри наркології ХМАПО
domtit@bk.ru

Деркач Лідія Миколаївна

Доктор психологічних наук, професор каф. психології
Дніпропетровський гуманітарний університет
lydia@ua.fm

Дідух Микола Л.

Кандидат психологічних наук, доцент
Київський Національний університет імені Тараса Шевченка Київ
didukh@hotmail.com

Душка А.Л.

Кандидат психологічних наук, професор, провідний науковий співробітник
Інституту психології імені Г.С.Костюк НАПН України, Київ, Україна
alla_psy@rambler.ru

Гончарова Олена Юріївна

Кандидат медичних наук,
доцент кафедри наркології ХМАПО
ollenagoncharova@ukr.net

Івашкевич Ернест Едуардович

Перекладач (м. Київ, Україна), аспірант Рівненського державного
гуманітарного університету (м. Рівне, Україна)
Natasha1273@ukr.net

Івашкевич Едуард Зенонович

кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної психології та
психодіагностики Рівненського державного гуманітарного університету,
науковий кореспондент Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України
(Рівне-Київ, Україна)
Natasha1273@ukr.net

Каламаж Руслана Володимирівна

Доктор психологічних наук, професор кафедри психології та педагогіки,
проректор з навчальної та виховної роботи Національного університету
«Острозька академія» м. Острого
ruslana.kalamazh@oa.edu.ua

Калашник І. В.

доцент, кандидат психологічних наук,
Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького
ikalachnik@ukr.net

Каплуненко Я.

науковий співробітник Інституту психології
імені Г.С.Костюк НАПН України, Київ, Україна
yaryna.kaplunenko@gmail.com

Католік Галіна

доцент, канд. психологічних наук, завідувач кафедри
психології та психотерапії Українського католицького університету
katolyk@hotmail.com

Кокоріна Ю.Є.

канд. психологічних наук, Одеський національний медичний університет
ukla75@list.ru

Ірина Колеснікова

викладач кафедри методики викладання навчальних предметів
Житомирського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти,
аспірант кафедри педагогіки Житомирського державного
університету ім. І.Франка
irina.kolesnikova.09@gmail.com

Валентина Корольчук

доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології
Київського національного торговельно-економічного університету м. Київ
podlodca@ukr.net

Kremen Vasily

President of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine
Honored Scientist of Ukraine, laureate of the State Prize of Ukraine in Science and Technology. He is awarded by the Order of Yaroslav the Wise, V degree; Orders "For Merit", I, II and III degrees
info@naps.gov.ua

Kudinova O. I.

Kharkiv Medical Academy
of Postgraduate Education Department of psychotherapy
kudinovaalena@yandex.ru

Maksymenko K.S.

Ph.D. in Psychology, associate professor,
Bohomolets National Medical University
ksenia.maximenko@gmail.com

Maksymenko Serhiy

Full member of the NAPS Ukraine, Dr.Sc. in Psychology, Professor,
Director of the Kostiuk Institute of Psychology of the NAPS of Ukraine Kiev
instpsy@gmail.com

Maslyuk Andriy

Ph.D., Senior researcher G.S. Kostiuk Institute of Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine
andrumia@ukr.net

Merzliakova Olena

Ph.D., doctoral candidate of the Institute
of Pedagogical and Adult Education NAPS of Ukraine
olena.merzliakova@gmail.com

Mykhalchuk N.O.

Doctor of Psychology, Professor, the head of the department of English practice of Rivne State University of the Humanities (Rivne, Ukraine)
Natasha1273@ukr.net

Mykhaylov B.V.

Head of Psychotherapy Department of Kharkiv National Academy of Postgraduate Education Kharkiv, Ukraine. MD., PhD., Dr.Sc.in Medicine
prof_mykhaylov@mail.ru

Mykhaylov V.B.

Assistant of the Department of Psychiatry, Narcology and Medical Psychology of Kharkiv National Medical University, Kharkiv, Ukraine, MD, PhD.
MykhaylovV@yandex.ru

Pasichnyk Igor Demydovych

Doctor of Psychology, Professor of the Department of Psychology and Pedagogics, Rector of the National University of Ostroh Academy Ostroh
oa@oa.edu.ua

Shishak Olga

assistant professor of psychology and psychotherapy
Ukrainian Catholic University

Sosin I.K.

MD, Professor, Head of Addiction, Honored inventor of Ukraine, Academician of the Ukrainian Academy of Sciences
isosin@ukr.net

Stavytskyi Oleg

Doctor of Psychology, Professor Head of the Department of Psychology of the International University of Economics and Humanities named after Acad. Stepan Demianchuk Rivne city
stavitskyioleg@ukr.net

Sydorchuk Ninel

Doctor of Pedagogic Sciences, Professor, Professor at the Department of Pedagogy, Zhytomyr Ivan Franko State University
sydorchukng@ukr.net

Voloshyna Viktoriia Oleksandrivna

PhD, Director of Cognition Lab, Lecturer of the Department of Psychology and Pedagogics of the National University of Ostroh Academy Ostroh
viktoriia.voloshyna@oa.edu.ua

Zdesenko I.V.

GI «Institute of neurology, psychiatry and narcology NAMS», Kharkiv, Ukraine.
IZdesenko@yandex.ru

Кремень Василь

Президент Національної академії педагогічних наук України
Заслужений діяч науки і техніки України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки. Нагороджений орденом князя Ярослава Мудрого V ступеня, орденом «За заслуги» I, II та III ступенів.
info@naps.gov.ua

Кудинова Елена Ивановна,

лікар-психіатр, психотерапевт, асистент кафедри психотерапії Харківської медичної академії післядипломної освіти.
kudinovaalena@yandex.ru

Максименко К.С.

кандидат психологічних наук, доцент,
Національний медичний університет ім. О.О.Богомольця
ksenia.maximenko@gmail.com

Максименко Сергій

дійсний член НАПН України, доктор психологічних наук, професор, директор Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України
instpsy@gmail.com

Маслюк Андрій

кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна
andrumia@ukr.net

Мерзлякова Олена Леонідівна

Кандидат психологічних наук,
докторант Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України
olena.merzliakova@gmail.com

Михальчук Наталія Олександрівна

Доктор психологічних наук, професор, Завідувач кафедри практики англійської мови Рівненського державного гуманітарного університету
Natasha1273@ukr.net

Михайлов Борис Володимирович

завідувач кафедри психотерапії Харківської медичної академії післядипломної освіти - д.м.н., професор
prof_mykhaylov@mail.ru

Михайлов Владимир Борисович

к.мед.н, асистент кафедри психіатрії наркології и медицинской психологии ХНМУ
MykhaylovV@yandex.ru

Пасічник Ігор Демидович

Доктор психологічних наук, професор кафедри психології та педагогіки, ректор Національного університету «Острозька академія» м. Острого
oa@oa.edu.ua

Шишак Ольга

канд. психологічних наук, доцент кафедри психології та психотерапії Українського католицького університету.

Сосін Іван Кузьмич

Доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри наркології, Заслужений винахідник України, Академік Української академії наук
isosin@ukr.net

Ставицький Олег

доктор психологічних наук, професор-завідувач кафедри психології Міжнародного економіко-гуманітарного університету ім. акад. Степана Дем'янчука м. Рівне
stavitskyioleg@ukr.net

Сидорчук Нінель

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки, Житомирський державний університет імені Івана Франка
sydorchukng@ukr.net

Волошина Вікторія Олександрівна

Кандидат психологічних наук, керівник науково-дослідної лабораторії когнітивної психології, викладач кафедри психології та педагогіки м. Острого
viktoriia.voloshyna@oa.edu.ua

Здесенко Ирина Владимировна

к.мед.н, ведуший научный сотрудник ГУ «ИНПН АМН Украины»
IZdesenko@yandex.ru

Dear Colleagues!

Serial interdisciplinary periodical «American Journal of Fundamental, Applied and Experimental Research» / «Американський журнал фундаментальних, прикладних і експериментальних досліджень» invites for publication of works scientists who have scientific and academic degrees, degree applicants and students, whose scientific achievements are approved by academic councils/faculty councils of higher education institutions and have the appropriate expertise.

The magazine was founded in the USA for the realization of goals and objectives of the organization «Ukraine and Ukrainians Abroad» and designed to guide the global scientific community with fundamental and practically significant achievements of professionals who are interested in theoretical and applied problems of the following research areas:

Biological Sciences, Cross-Sectoral Research, Cultural Studies, Economic Sciences, Governance, Historical Sciences, Jurisprudence, Medical Sciences, Pedagogical Sciences, Philological Sciences, Philosophical Sciences, Political Sciences, Psychological Sciences, Social Communication, Social Sciences.

Editorial Board is presented by scientists who have scientific degrees and titles in Austria, Azerbaijan, Georgia, Israel, Poland, USA and Ukraine.

The manuscripts to the journal are accepted in English, and if the author wants, the article can be duplicated in Ukrainian in the electronic version of the journal (in such case author should send two manuscripts: in English and Ukrainian).

The quality of scientific material and its presentation should meet modern international standards. Articles are thoroughly checked for plagiarism. Editorial Board takes articles fully prepared for publication and submitted electronically.

The author is responsible for the accuracy of information, relevance of links in the text, adherence to the provisions of the law that protects the copyright and property rights, adherence to general codes of ethics and research ethics. Editorial staff reserves the right to amend the articles without changing the basic content.

Accepted for consideration by the editorial staff:

- Author's articles that meet the demands of modernity, original text, the essence of which is submitted for publication in a special edition in an article for the first time.
- Author's articles that have been published in another periodical, the originality and authenticity of the text representation of which allows to recommend to reprint this article (if not restricted by copyright) that is reasonable in relation to relevance and practical importance of content of the article, the novelty of which has not decreased over time (if the research of other authors do not refute the results).
- The original experimental works, which give a complete picture of the evidence obtained and contain materials that characterize their authenticity.
- Methodical articles containing original methodological developments and ways of application in social, humanitarian, health, natural areas.
- Review articles - in addition to what has been discussed before, and with the need of verification metatheoretical comprehensive analysis of new scientific research (opinions, achievements, generalizations). Review article should be devoted to the dynamics and prospects of development of a particular science industry or market segment / practice, cover and integrate the experience of several scientific paradigms / schools, or have an interdisciplinary approach.
- Short reports about inventions or outstanding events in various scientific fields.

All materials are considered and reviewed by our editorial board, as well as independent experts prior to publication.

By submitting a manuscript and an application to the: Journal@usa.com, the author agrees with the procedures of admission and review of manuscripts, that the Editorial Board put forth for consideration.

The magazine «American Journal of Fundamental, Applied and Experimental Research» is published quarterly, four times a year, within the last month of the current quarter.

More detailed information on the structure and sequence of articles' organizing can be found on our website:

www.journal.ua-usa.org

For payment in **UAH**:
2600 1051 520 874

PJSC CB «PRIVATBANK» USREO (EDRPOU): 39817613; MFO (soft code): 354347
ALL-UKRAINIAN CHARITABLE FOUNDATION
"FUND of CHARITABLE of the "NADIYA".

For payment in **USD**:

Вельмишановні колеги!

Багатосерійне міждисциплінарне періодичне видання «Американський журнал фундаментальних, прикладних і експериментальних досліджень» / «American Journal of Fundamental, Applied and Experimental Research» запрошує до публікації праць вчених, які мають наукові та академічні ступені, здобувачів наукових ступенів, а також студентів, наукові здобутки яких схвалені вченими радами / радами факультетів вищих навчальних закладів та підтверджені відповідними експертними оцінками.

Журнал заснований у США для реалізації мети і завдань організації "Ukraine and Ukrainians Abroad" і призначений для ознайомлення світової наукової громадськості з фундаментальними і практично значимими напрацюваннями фахівців, які цікавляться теоретичними та прикладними проблемами з наступних наукових напрямків:

Біологічні науки, економічні науки, історичні науки, культурологія, медичні науки, міжгалузеві дослідження, педагогічні науки, політичні науки, психологічні науки, соціальні зв'язки, соціальні науки, управління, фізико-математичні науки, філологічні науки, філософські науки, юриспруденція.

Редакційна рада представлена вченими, які мають наукові ступені та звання у США, Україні, Австралії, Австрії, Азербайджані, Грузії, Ізраїлі, Польщі.

Рукописи до журналу приймаються англійською мовою і, за бажанням автора, стаття може бути продубльована українською мовою (у такому випадку автор надсилає два рукописи: англійською та українською мовами).

Якість наукового матеріалу та його подання мають відповідати сучасним міжнародним вимогам. Статті ретельно перевіряються на плагіат. Редакція приймає статті, повністю підготовлені до друку і подані в електронному варіанті.

Автор несе відповідальність за точність надання інформації, відповідність посилань у тексті, дотримання положень Законів, що оберігають авторські та майнові права, Кодексів загальнонаукової етики та етики проведення наукових досліджень. Редакція залишає за собою право вносити поправки до статей, не змінюючи основного змісту.

Редакцією до розгляду приймаються:

- Авторські статті, які відповідають вимогам новітності, оригінальності тексту, основний зміст яких подається до друку в спеціалізованому виданні у вигляді статті вперше.
- Авторські статті, які вже були надруковані в іншому періодичному виданні, оригінальність та автентичність подання тексту яких дозволяє рекомендувати статтю для передруку (якщо це не обмежено авторськими правами), що є доцільним у зв'язку з актуальністю та практичною значимістю змісту статті, новизна якої з перебігом часу не знизилась (якщо дослідження інших авторів не спростовують отримані результати).
- Оригінальні експериментальні роботи, які дають повне уявлення про отримані фактичні дані і містять матеріали, що характеризують їх достовірність.
- Методичні статті, які містять оригінальні методичні розробки та шляхи їх використання у соціальних, гуманітарних, медичних, природничих сферах діяльності.
- Оглядові статті – як доповнення до того, що було розглянуто раніше, і з необхідністю верифікації, метатеоретичного комплексного аналізу нових наукових досліджень (поглядів, досягнень, узагальнень). Оглядова стаття повинна бути присвячена динаміці і перспективам розвитку певної галузі науки або сегмента ринку / практики, охоплювати та інтегрувати досвід кількох наукових парадигм / шкіл, або мати міждисциплінарний підхід.
- Короткі інформаційні повідомлення про винаходи або видатні події у різних наукових галузях.

Всі матеріали перед публікацією розглядаються і рецензуються нашою редколегією, а також незалежними експертами.

Надсилаючи рукопис та заявку на адресу: Journal@usa.com, автор погоджується з процедурами прийому та розгляду рукописів, що висувуються редколегією до розгляду.

Журнал «American Journal of Fundamental, Applied and Experimental Research» виходить щоквартально, чотири рази на рік, не пізніше останнього місяця поточного кварталу.

Більш детально ознайомитися зі структурою та послідовністю організації статті ви можете на нашому сайті:

www.journal.ua-usa.org

Перерахування в **гривнях** здійснюється за номером рахунку:

2600 1051 520 874

в ПАТ КБ ПриватБанк м. Черкаси; Код ЄДРПОУ: 39817613; МФО 354347
Благодійна організація
«Всеукраїнський благодійний фонд «Надія».

В **доларах США** за вказаними нижче реквізитами:

CORRESPONDENT BANK (INTERMEDIARY BANK):	ALLOYA CORPORATE F.C.U., 184 SHUMAN BLVD., suite 400, NAPERVILLE, IL 60563; Tel#: (800) 342-4328; ABA # 221381715
CREDIT TO (Beneficiary Bank):	SELF RELIANCE (NY) F.C.U., 108 Second Ave New York, NY 10003; ACC # 226078379
FINAL CREDIT TO (Beneficiary):	Name: UKRAINE AND UKRAINIANS ABROAD INC.; Number: 4665600 (saving)

Payment of publications are required to repay expenses paid by organization for publishing and postal services.
Оплата публікацій необхідна для погашення витрат, внесених організацією, на видавничі та поштові послуги.

170 West 82 Street New York, NY 10024 USA;

Tel.: 1 (919) 536-9702, 1 (929) 444-1684

www.journal.ua-usa.org,
Journal@usa.com

Scientific Journal

*

Multidisciplinary Approach

American Journal of Fundamental, Applied & Experimental Research

2016 / 2 (2)

Founders and Publishers:

UKRAINE AND UKRAINIANS ABROAD, INC.

County: NEW YORK

Jurisdiction: NEW YORK

Entity Type: DOMESTIC NOT-FOR-PROFIT CORPORATION

Current Entity Status: ACTIVE

170 WEST 82 STREET

NEW YORK NY, 10024

Tel.: 1 (919) 536 9702

+380 (68) 701 71 50

E-mail: Journal@usa.com

Web: www.journal.ua-usa.org

